

Til læreren:

Myte:

Knud den Hellige – Hellig mand eller Tyran?

”I år 1086 efter Herrens fødsel døde danskernes berømmelige konge og førstemartyr, Knud, i byen Odense for sin iver for den kristne tro og sine retfærdighedsgerninger, idet han den 10. juli på ugens sjette dag i kirken, viet til martyren Skt. Alban, der kort forinden af ham var overført fra England til Danmark, efter at have bekendt sine synder og nydt Herrens legemes sakramente, blev stukket i siden med et spyd, liggende på jorden foran alteret med armene udbredt ligesom et kors, og således led døden for Kristus og gik til hvile i ham”.

Sådan lød teksten, der stod at læse på en nu forsvunden tavle af metal eller pergament, der var nedlagt i Knud den Helliges kiste. Tavlen blev formentlig lavet i foråret 1095, da liget af Knud blev gravet op af jorden og overført til en stenkiste. Kisten blev sat hen i krypten i en kirke, som var opført af kvadersten, men som endnu ikke var færdig.

Kong Knud blev i 1100 ophøjet til helgen, det vil sige en person, der havde levet et fromt liv og gerne havde udført mirakler, som Gud lod ske igennem personen både i levende live og efter døden. Den nye status som helgen blev opbygget gennem litteratur. Mordet på Knud er omtalt i flere middelalderlige kilder. Myterne og fortællingerne om, hvordan Knud den Hellige blev myrdet, er mangfoldige. Overleveringer beretter om kongens heroiske kamp i kirken. Men undersøgelser af Knuds knogler tyder ikke på, at han tog kampen op mod oprørerne, men accepterede sin skæbne, og uden kamp stillede sig foran kirkens alter for at tage imod de drabelige hug.

Formål med undervisningsforløbet:

Forslag til videns- og færdighedsmål:

Historie:

- Eleven kan målrettet læse historiske kilder og sprogligt nuanceret udtrykke sig mundtligt og skriftligt om historiske problemstillinger
- Eleven har viden om kildekritiske begreber
- Eleven har viden om komplekse fagord og begreber samt historiske kilders formål og struktur
- Eleven kan udlede forklaringer på historiske forhold og forløb ud fra historiske scenarier
- Eleven kan redegøre for sammenhænge mellem fortidsfortolkninger, nutidsforståelser og fremtidsforventninger
- Eleven har viden om faktorer, der kan påvirke historisk bevidsthed

Læringsmål:

- Eleven har viden om Knud den Hellige og hændelserne, der udspillede sig i Odense i 1086
- Eleven har viden om den tid Knud den Hellige levede i (overgangen fra Vikingetiden til Middelalderen)
- Eleven har viden om forholdet mellem konge, kirke og adel
- Eleven har viden om Knuds betydning for byen Odense

Tidsforbrug: 10-12 lektioner

Materialer/Kilder:

- Ælnoth
- Saxo
- Knytlinge Saga
- Roskildekrøniken
- Passio Sancti Canuti
- Tabula Othiniensis (Odensetavlen)
- Retsmediciner-rapporten
- Nutidens diskussioner om Knud den Hellige
- Gengivelse af Knud den Hellige
- Byvandring

Beskrivelse og formål:

Grundideen er at arrangere kilder og materialer om mordet på Knud den Hellige, så det ses som en mordsag, der skal løses af eleverne. De færdigheder, der kræves for dette, er afgørende inden for historiefaget, nemlig indsamling af kilder og kildekritik.

Tanken er, at eleverne arbejder sammen i grupper, der til sidst fremlægger deres resultater – tager detektivtesten.

Historikeren er detektiv, detektiven er historiker

Historikerens arbejde kan sammenlignes med en detektivs, når man har en sag, som skal opklares. Historikeren undersøger fortidens optegnelser, drager dem i tvivl og fremskaffer yderligere oplysninger. Akkurat som en detektiv drager historikeren på jagt efter forbindelser, nøglepersoner og begivenheder. En god historiker lever sig ind i andre menneskers måde at tænke og leve på. Sigtet med historikernes – og detektivens – arbejde er at finde sandheden, men det mål er ofte diffust. Det skyldes til dels, at de overvejende beskæftiger sig med mennesker. Og historikere kan nu engang ikke læse folks tanker – og da slet ikke hvis det drejer sig om nogen, der er døde. Historikerne kan også have fordomme og forudfattede meninger. Historikeren skal som detektiven finde (historiske) spor, besøge gerningsstedet, skaffe indicier og sammenholde sporene – i historiefaget kalder vi det bare ikke detektivarbejde, men derimod kildekritik, og forskellen er ikke så stor.

Idé til ”før”undervisning

Hvad er en myte:

- Snak i plenum om, hvad en myte er.
Har eleverne talt om myter før i forbindelse med andre myteforløb, kan de tage deres faglogbog frem og repetere deres viden.
Ellers begynder eleverne her →
Lad eleverne i flæng komme med bud på kendte myter evt. sagn. Disse skrives på tavle/smartboard. Der er pt. ingen facit, lad bare eleverne komme med forslag.

Ideer: Holger Danske, Dannebrog, Chr. X's hvide hest, Chr. II (rille i bordet).
Læs evt. introduktionsteksten "Hvad er en myte?"

- Begrebsafklaring:
Hvad er en myte så? Og hvad er f.eks. et sagn. Debat i klassen.
Hvad taler for, at der er tale om sande historiske begivenheder – og hvad taler for, at historien er en myte?
Læreren kan også komme ind på: Hvornår og hvorfor er myten blevet til? Hvem er helte og skurke i myten, og hvordan bliver de fremstillet?
Klassen læser introduktionsteksten: "Kan vi stole på myterne?", som er en gennemgang af, hvad kildekritik er. Hvis klassen allerede har arbejdet med kildekritik, repeterer læreren blot, hvad historiske kilder er. Bring evt. ordet "troværdig" i spil.

Kildekritik

Har eleverne ikke arbejdet med kildekritik før, kan de med fordel tage udgangspunkt i introduktionsteksten: "Kan vi stole på myterne?", som er en gennemgang af kildekritik. Der kan evt. suppleres med besøg på hjemmesiden: www.kilder.dk

Læreren kan evt. hjælpe i gang med følgende spørgsmål:

- Hvem har skrevet kilden? Er det et øjenvidne? 1. eller 2. håndskilde?
- Hvornår er kilden skrevet? Betyder den tidsmæssige afstand noget for troværdigheden?
- Hvem fortæller? En der selv har oplevet det, der sker, eller en der gengiver noget, han har fået fortalt?
- Hvem er kilden til?
- Hvorfor er kilden skrevet? Hvad er formålet med kilden? Er det f.eks. for at overbevise nogen om noget eller blot til information?
- Er kilden farvet?

Undervisningsforløb – Tips og tricks til læreren

Forløbet består af fem dele:

- Del 1. Mordet på Knud – undervisning på klassen.
- Del 2. Virkningerne af mordet – undervisning på klassen.
- Del 3. Nutidens syn på Knud. Myten om Knud gøres nutidssvarende – evaluering.
- Del 4. Gengivelser af Knud igennem tiden. Skal ses som et supplement til de øvrige dele.
- Del 5. Byvandring.

Tips og tricks til læreren

Kilderne om Knud den Hellige fortæller forskellige historier. Nogle fremhæver ham som en voldskonge, der plagede sit folk med urimelige skatter og ville straffe bønderne, fordi de ikke ønskede at deltage i hans planlagte togt til England? Eller var han en moderne kristen og socialt indstillet konge, som arbejdede på at sikre en central styring til fordel for kirken og de svage grupper i samfundet? Og derfor med god ret blev kåret som helgen efter sin død?

Historikernes syn på Knud den Hellige har været særdeles vekslende gennem tiden. I ældre tid tog man gerne helgenbeskrivelser for fuldstændig gode varer, og han blev betragtet som en god konge, der var omkommet som martyr. Denne opfattelse var dominerende frem til

begyndelsen af det 20. århundrede, da historisk-kritiske undersøgelser begyndte at sætte spørgsmålstegn ved den historiske værdi af de gamle helgenbeskrivelser.

Den katolske kirke holder dog fast ved Knud den Hellige, og hvert år fejrer katolikkerne Knud på hans dødsdag, den 10. juli, som Danmarks værnehelgen og første martyr. De danske katolikker ser ham som et menneske, der ville hjælpe de fattige, og det kostede ham livet. I den katolske Sankt Albani Kirke i Odense opbevares et helgenskrin med en flig af Knud den Hellige, og kirken har også et kapel viet til Knud.

Overordnet opgave/mission:

Hvad skete der egentligt i Odense den dag Kong Knud døde? Kan vi stole på nogle af de mangeartede kilders forskellige udlægninger? Igennem kildearbejde, analyser og fortolkninger skal eleverne arbejde med de udvalgte kilder ved at lege detektiver, som sporer sig ind på, hvordan forløbet omkring Knuds død egentlig udspillede sig.

Arbejdet med indholdet af kilderne

Læreren begynder med at give eleverne et lille oplæg med om Odense i slutningen af vikingetiden og tidlige middelalder. Klassen kan evt. læse "Kender du Odenses historie"?

Oplægget kan lægge vægt på Odenses opståen, navn, størrelse og betydning. Eleverne kan også se filmen om Knud den Hellige-myten og evt. læse den i *Odense fortællinger* (klassesæt i Mytekufferten).

Omdrejningspunktet i første del af undervisningsforløbet er kilderne 1-7, elevernes kildeanalyser og det tilhørende kildeskema.

Meningen er, at eleverne udfylder skemaet undervejs, som de læser kilderne. Efter at alle kilder er læst og analyseret, skulle de meget gerne kunne arbejde videre med de seks spørgsmål fra kildeskemaet og være i stand til at give et bud på, hvad der skete i Odense i forbindelse med Knuds død:

- Hvem var Knud, og hvad siger kilden om ham?
 - Hvornår blev Knud myrdet?
 - Hvor skete mordet?
 - Hvordan blev Knud myrdet?
 - Hvorfor blev Knud myrdet? Hvad var motiv og årsag?
 - Mordets konsekvenser på kort og lang sigt?
-
- De udvalgte kilder 1-7 skal ikke nødvendigvis læses i rækkefølge.
 - Kilderne er af forskellig sværhedsgrad og kan derfor med fordel læses i mindre grupper.
 - Klassen kan evt. inddeles i firemandsgrupper og hver gruppe læser den samme kilde eller begynder med hver deres kilde.
 - Grupperne kunne f.eks. læse kilderne og lave rollelæsning.
 - Undervejs kan man evt. bryde gruppen op og sammensætte nye firemandsgrupper. Uanset hvilken form man vælger, er målet at sikre et højt aktivitetsniveau, da alle elever skal bidrage og være "på" hele tiden.
 - Hvis forløbet virker for langt, kan det laves, så alle elever ikke nødvendigvis læser alle kilderne og dermed ikke udfylder hele skemaet. Det forudsætter dog, at eleverne "henter" svar hos de andre gennem små oplæg for hinanden.

- Kilde 8 (*Kampen om knoglerne*) omhandler nutidens syn på Knud, og det skal naturligvis først læses, når man er færdig med kilderne 1-7. *Kampen om knoglerne* kan bruges som en evaluering. Her diskuteres mordet på Knud og virkningerne af mordet – og diskussionen føres op til i dag.
- Endelig kan eleverne arbejde med, hvordan Knud den Hellige igennem tiden er blevet gengivet. Denne del er et supplement til det øvrige forløb.
- Afslutningsvis kan klassen tage på byvandringen – det kan selvsagt også ske undervejs i forløbet.

Undervisningsforløb:

Del 1

Myte: Knud den Hellige – Hellig mand eller Tyran?

Mordet på Knud

Arbejdet med Knud den Hellige kan laves som en mordgåde, der skal løses af mytedetektiverne. Er du/I klar?

Hvad er op og ned i historien?

Udefra ligner Odense Domkirke et fredeligt og roligt sted, men indenfor – i krypten – ligger ligene af Kong Knud og hans bror Benedikt, der blev dræbt den 10. juli i 1086.

Hvad er det for en grufuld hemmelighed, der ligger bag mordet?

Du /I skal opklare mordgåden. Det bliver kompliceret. I bliver nødt til at samarbejde og tænke systematisk og strategisk, hvis gåden skal løses, og morderen skal afsløres. Du/I skal lede efter spor, indsamle beviser, der skal måles og vejes, så du/I finder det mest sandsynlige svar på, hvorfor kongen blev myrdet? Og af hvem? Hvordan? Og hvor mordet skete? Sidst men ikke mindst skal du/I finde ud af, hvilke konsekvenser mordet fik – både på kort og på lang sigt.

Det første, detektiven (historikeren) gør, er at overveje, hvad sagen handler om og skille det væsentlige fra det uvæsentlige. Hvad kan bevises? Og hvad er sandsynligt? Og kan man stole på de enkelte spor og ”vidneudsagn” (kilder), der findes?

Eriks notater:

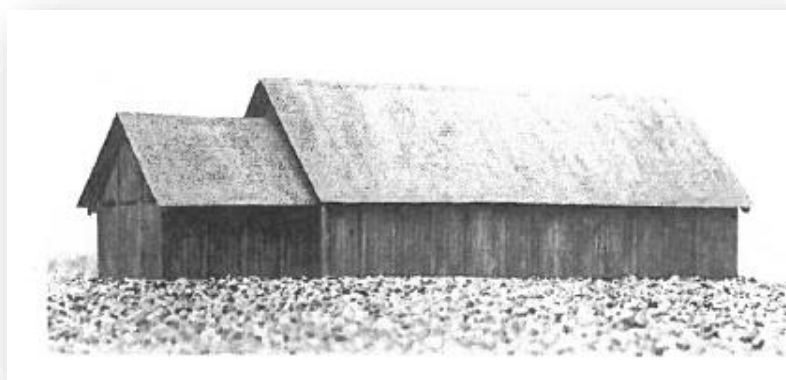
Den dræbtes bror, Erik, der var den fjerde af Svend Estridsens sønner på kongetronen, har allerede efterforsket sagen og har gjort sig en lang række notater. Han har dog svært ved at få stykket hændelsesforløbet rigtigt sammen. Hvis mordet ikke skal forblive et mysterium, skal du/I på banen. Men tag dig/er I agt – intet er nødvendigvis, som det tager sig ud for at være...

Det første, eleverne får udleveret, er den foreløbige kildemappe – som kunne kaldes ”politirapporten” som Erik Ejegod fik udarbejdet. De indeholder masser af spor og ledetråde om, hvem der kan have dræbt Kong Knud, hvor han blev myrdet, hvorfor han blev myrdet, og hvilke konsekvenser mordet fik.

Kildemappen fortæller om Knud og hans liv, og den indeholder en lang række ”vidneudsagn” (kilder),

Vidneudsagn fra politirapporten (alle kilder er vist i uddrag)

- Ælnoth
- Saxo
- Knytlinge Saga
- Roskildekrøniken
- Passio Sancti Canuti
- Tabula Othiniensis (Odensetavlen)
- Retsmediciner-rapporten
- Nutidens diskussioner om Knud den Hellige

Lad os så komme i gang!!

Men inden vi rigtig kan komme i gang, bliver vi lige nødt til at overveje, hvordan vi skal håndtere vidneudsagnene/kilderne. Brug notatet fra kilder.dk (findes i lærerdelen) til dette.

Forsøg nu at rekonstruere mordet ved hjælp af vidneudsagnene i politirapporten

Det første "vidne" er munken Ælnoth, der fortæller, at han er hentet til Odense for at nedskrive historien om Knud.

Undersøg nedenstående og udfyld kildesammenligningsskemaet:

- Hvem var Knud?
- Hvornår blev han slået ihjel?
- Hvor blev Knud dræbt?
- Hvordan blev han dræbt?
- Hvem slog ham ihjel?
- Hvorfor blev han myrdet?

For at være helt sikker på at Ælnoth taler sandt, bliver du/I nødt til at læse de andre vidneudsagn i din/jeres søgen efter sandheden og stille dig/jer de samme spørgsmål, som du/I netop gjorde til Ælnoth.

Læs

- Saxo
- Knytlinge Saga
- Roskildekrøniken
- Passio Sancti Canuti
- Tabula Othiniensis (Odensetavlen)
- Retsmediciner-rapporten

Er sammenligningskemaet udfyldt så meget som muligt? Hvis ja, så virker sagen jo umiddelbar klar og opklaret – gør den ikke?

Tilbage mangler bare den endelige konklusion, inden vi kan begive os videre til 2. Del – Mordets konsekvenser!

Men inden du/I konkluderer endeligt på mordet, så stil jer lige følgende spørgsmål: (Brug også gerne kilder.dk)

- Kan du/I egentlig stole på kilderne?
- Er det første- eller andenhåndskilder? Og hvad betyder det?
- Hvad er kildernes tendens? Flere af de adspurgte virker som om, at de er part i sagen. Hvordan kan man så bruge deres udsagn?
- Hvorfor er der f.eks. så mange paralleller til bibelen og forskellige hellige personer?
- Hvad er det for et billede, som kilderne prøver at fremmane?
- Afslører kilderne noget om forholdet mellem konge, kirke og adel?

Del 2

Myte: Knud den Hellige – Hellig mand eller Tyran?

Virningen af drabet/konsekvenserne... på kort sigt:

- Hvad skete der i Danmark umiddelbart efter drabet på Knud?
- Hvordan blev det dårligere tider?
- Hvorfor fik Oluf tilnavnet Hunger?
- Hvad er mirakler/undere?
- Forklar hvorfor du/I tror, at folk troede på disse?
- Hvad fik helgenkåringen af betydning for Odense?
- Hvordan kan man hævde, at det var mordet på Knud, der satte gang i Odenses udvikling fra lille by til større provinsby med faste institutioner som fx munke og nonneklostre?
- Forklar tesen: Pilgrimsfærd -> Kloster/Kirkebyggerier -> Arbejdere behøves -> Opblomstring.

Del 3

Myte: Knud den Hellige – Hellig mand eller Tyran?

Myten om Knud – Knudsmytten

Syn/konsekvenser/virkning på længere sigt/Knuds aftryk på Odense

Man skal ikke bevæge sig mange meter rundt i Odense, før man finder ud af, at hellige Skt. Knud, sammen med H.C. Andersen er én af byens store 'sønner'.

Han har lagt navn til domkirken, han er med i byens våbenskjold, engang havde byen et marked opkaldt efter ham, det er indirekte pga. ham, at byens bryggeri hedder Albani, han findes i firmanavne og i gadenavne.

Men hvorfor fylder han stadig så meget i Odenses bevidsthed? Hvorfor bruges han stadig?

Har han turist-appel? Eller hører han bare til her? Handler det mon om, at borgerne i Odense går rundt med nogle forestillinger om eller opfattelser af, at Knud er vigtig for byen?

Hvem er det egentlig, vi besøger i krypten under Skt. Knuds Kirke? En helgen, en tyrann eller en mild konge? Ét er i hvert fald sikkert – han var katolsk kristen, og i dag ligger han i en protestantisk kirke.

Prøv at afgøre hans betydning for byen i dag. Undersøg folkeånden. Se hvordan han er afbildet gennem tiden – hvordan ville det mon se ud i dag? Gå i hans fodspor – se hvor du kan finde ham!

Kilde 8

Nutidens diskussioner om Knud den Hellige

Katolske relikvier

I juli 2008 udtalte den daværende biskop over Fyn Kresten Drejergaard til Fyens Stiftstidende: "Lad os begrave Knud den Hellige og hans bror, Benedikt, i en ordentlig kiste og med et par pæne sten. Det er lidt underligt, at vi kigger direkte ned til ligrester i glaskister". Hele diskussionen drejede sig om, at man i den protestantiske kirke ikke dyrkede helgener. "Vi er i en luthersk kirke, hvor vi ikke har noget specielt nært forhold til helgener – og i hvert fald ikke til dyrkelse af ligrester. Det er normalt noget, der interesserer katolikker", sagde biskoppen.

På den anden side fejrer den katolske kirke og de danske katolikker hvert år Knud på hans dødsdag, den 10. juli, som Danmarks værnehelgen og første martyr. "Vi ser ham som et menneske, der ville hjælpe de fattige, og det kostede ham livet", forklarede sognepræst ved Sct. Albani Kirke Jerzy Kruk til avisen. "Helgener er jo mennesker, der levede deres liv her på jorden efter evangeliet, og dermed tjener som gode eksempler på den kristne tro".

Diskussionerne om Knud den Hellige-statuen i 2016

Historikernes syn på Knud den Hellige har været særdeles vekslende gennem tiden, men også blandt almindelige folk har meningene været delte. I november 2016 blusede en læserbredsdebat op i Fyens Stiftstidende. Diskussionen handlede meget om, hvorvidt Knud den Hellige var en god konge, der fortjente en statue, eller om han havde været en tyrann og derfor ikke skulle have en statue.

Artikler (se kildesamling)

- **Ned med Knud "den hellige"** *Læserbrev den 23. november 2016 af Øivind Larsen*
- **Kong Knud fortjener sin titel** *Læserbrev den 23. november 2016 af Helle Møller-Madsen*
- **Knud den Hellige var et godt menneske** *Læserbrev den 25. november 2016 af Henning Sander Andersen*

Del 4

Myte: Knud den Hellige – Hellig mand eller Tyran?

Gengivelser af Knud den Hellige

Der findes flere malerier og gengivelser af mordet på Knud den Hellige. På Odense Bys Museer kan man f.eks. se kunstneren Christian Albrecht von Benzons *Knud 2. den Hellige blev dræbt i Skt. Albani kirke i 1086* fra 1843.

Knud den Hellige afbildes gerne med kongekrone og sværd? Det er blandt andet tilfældet på kalkmalerier i Helligtrekongers Kapel i Roskilde Domkirke. Det gælder også illustrationen i *Danmarks Historie i Billeder* (1898) og på en altertavle fra Sankt Peders Kirke i Næstved fra ca. år 1500 – tavlen befinder sig i dag på Nationalmuseet. Altertavlens midtskab indeholder en træskulptur af den tronende konge, mens malerier på fløjene viser henholdsvis drabet på Knud den Hellige og helgenkåring.

I Algutsrums Kirke på Øland findes en afbildning af Knud den Hellige, og det sammen gør der i Fødselskirken i Betlehem, hvor en biskop i 1100-tallet lod søjlerne i hovedskibet bemale med store helgenbilleder, deriblandt Knud med krone på hovedet, lanse i højre hånd og et korsmærket skjold på venstre arm: Scs. Canutus Rex Danorum.

Ved Hjørring findes en helligkilde, der er viet til Knud Den Hellige. Ved kilden lå der før et Sankt Knuds Kapel, og i området blev der i middelalderen afholdt et stort kildemarked på Knuds festdag, som er den 10. juli – sådanne Skt. Knuds markeder blev også afholdt i Odense.

Del 5

Myte: Knud den Hellige – Hellig mand eller Tyran?

Kilde 1 Ælnoth Ca. 1120	
Kilde 2 Saxo 1200-tallet	
Kilde 3 Knytlinge saga Ca. 1250	
Kilde 4 Roskilde krøniken Ca. 1140	
Kilde 5 Passio Sancti Canuti Ca. 1095	
Kilde 6 Odense-tavlen Ca. 1095	
Kilde 7 Retsmediciner- rapporten	
Konklusion	